

УДК 336.221.4

Є. М. Богатирьова

к. е. н., викладач кафедри фінансів, Одеський національний економічний університет

Методичні підходи до аналізу концепцій податкових реформ в Україні

Y. Bogatyreva

Candidate of Economic Sciences, lecturer of Finance Department, Odessa National Economic University

Methodical approaches to the analysis of the concepts of tax reforms in Ukraine

Анотація.

Вироблено системний підхід та методичні рекомендації стосовно аналізу концепцій податкових реформ. Методичний підхід до аналізу моделей податкових реформ передбачає: визначення стратегічних орієнтирів податкового реформування в Україні; виділення мети та завдань податкової реформи відповідно до запропонованої концепції; систематизація запропонованих інструментів реалізації податкової реформи відповідно до поставлених завдань та визначення доцільності їх застосування виходячи із стратегічних орієнтирів податкового реформування в Україні; перевірка дотримання принципів проведення податкової реформи при формуванні концепції податкового реформування; визначення фіскальних та економічних наслідків від їх реалізації; формулювання висновку щодо сприяння запропонованої податкової реформи забезпеченню результативності. Запропонований системний підхід до аналізу концепцій податкового реформування дозволяє визначити обґрунтований варіант подальшого розвитку податкової системи України.

Summary.

A systematic approach and methodological recommendations on the analysis of tax reform concepts have been developed. The methodical approach to the analysis of tax reform models provides for: determining strategic guidelines for tax reform in Ukraine; The allocation of goals and objectives of tax reform in accordance with the proposed concept; Systematization of proposed instruments for implementing tax reform in accordance with the tasks set and determining the appropriateness of applying them based on the strategic guidelines of tax reform in Ukraine; Check compliance with the principles of tax reform in the formation of the concept of tax reform; Determination of the fiscal and economic consequences of their implementation; Preparation of an opinion on the promotion of the proposed tax reform to ensure its effectiveness. The proposed system approach to analyze the concepts of tax reform allows you to determine a reasonable option for further development of the Ukrainian tax system.

Ключові слова: податкова реформа, податкова система, концепція, регресійний аналіз, стратегічні орієнтири.

Keywords: Tax reform, tax system, concept, regression analysis, strategic benchmarks.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Сучасний стан економіки характеризується наявністю низки проблем, серед яких особливо варто виділити: низький рівень економічного розвитку країни; структурний дисбаланс економіки; високий рівень безробіття та дефіциту бюджету; низький рівень добробуту населення та інші. Все це свідчить про необхідність проведення комплексної системи економічних реформ, які б мали наукове та економічне обґрунтування та були зорієнтовані на досягнення загальної мети стратегії економічного розвитку країни. Результативність же податкової

реформи на пряму залежить від того, наскільки якісно та обґрунтовано було сформовано концепцію реформування податкової системи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. В наукових колах активно розглядаються питання реформування податкової системи України, а саме в працях А. Крисоватого, І. Майбурова, Т. Кошук [1], А. Соколовської [2], А. Хомутенко, В. Хомутенко [3] досліджено стратегічні орієнтири проведення податкової реформи. Однак, не дивлячись на значний спектр праць у цьому напрямі, необхідності обґрунтування запропонованих концепцій податкової реформи не приділяється належної уваги.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Ціллю статті є вироблення системного підходу до аналізу концепцій податкового реформування в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Складне соціально-економічне становище в країні, що пов'язане з погіршенням більшості макроекономічних показників (зменшення обсягу ВВП, обсягів промислової продукції, капітальних інвестицій, збільшення дефіциту бюджету, рівня безробіття та інших показників) свідчить про низьку результативність проведеної податкової реформи в Україні щодо її впливу на економіку. Це актуалізує необхідність перегляду та трансформації напрямів її реалізації у подальшому. Варто відзначити, що під концепцією розуміється «генеральний задум, що визначає стратегію дій при здійсненні реформ, проектів, планів, програм; система поглядів на процеси і явища в природі та в суспільстві» [4].

Зауважимо, що метою економічної політики держави, відповідно до прийнятої в 2015 році Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» [5], визначено впровадження в Україні європейських стандартів життя та вихід держави на провідні позиції у Світі. Векторами розвитку України визначено

забезпечення сталого розвитку держави та проведення структурних реформ. Одним з пріоритетів реалізації економічної стратегії визначено проведення податкових реформ. У наукових працях підкреслюється важливість інтенсивного, а не екстенсивного розвитку економіки [6], тобто забезпечуючи модернізацію виробництва та розвиток інновацій.

Важливим для проведення обґрунтованої податкової реформи є прийняття стратегії реформування податкової системи на зразок тих [7-8], що приймалися раніше. На сьогоднішній день розроблено багато пропозицій щодо подальшого реформування податкової системи в Україні. Тому, виникає потреба у розробці методичного підходу до їх аналізу для визначення концепції, реалізація якої сприятиме забезпеченню результативності проведеної податкової реформи.

Згідно розробленого методичного підходу аналіз концепцій податкових реформ пропонується проводити у декілька етапів (рис. 1).

Першим етапом аналізу є окреслення стратегічних орієнтирів податкового реформування в Україні. Стратегічні орієнтири проведення наступної податкової реформи мають визначатися виходячи із соціально-економічного стану країни, ґрунтуючись на результатах проведеного оцінювання впливу попередніх податкових реформ на розвиток економіки з урахуванням досвіду їх запровадження в європейських країнах [9].

Наступним етапом аналізу концепцій податкового реформування є визначення мети та завдань запропонованої податкової реформи. Важливим на цьому етапі є формулювання висновку щодо обґрунтованості поставлених завдань виходячи з потреб економіки та необхідності забезпечення результативності впливу податкової реформи на її розвиток.

Третім етапом аналізу концепції є систематизація інструментів запропонованої податкової реформи відповідно по поставлених завдань та визначення їх відповідності стратегічним орієнтирам податкового реформування в Україні. На цьому етапі особливу увагу варто приділити

обґрунтованості запропонованих інструментів відповідно до стратегічних орієнтирів проведення наступної податкової реформи.

Рис. 1 Етапи аналізу концепцій податкової реформи

Виходячи з того, що результативність податкової реформи залежить від дотримання принципів її проведення, важливим є визначити чи закладалися ці принципи при формуванні концепції податкової реформи. А саме: своєчасності; відповідності інструментів її реалізації стратегічній меті та завданням податкової політики; обґрунтованості; прозорості; комплексності, системності та послідовності дій; результативності [10].

Наступним етапом проведення аналізу є визначення наслідків від запровадження запропонованої концепції: фіскальні (втрати бюджету від її

реалізації) та економічні (прогнозування результативності впливу запропонованої концепції на розвиток економіки).

Фіскальні наслідки реалізації концепції податкової реформи пропонується розрахувати шляхом визначення втрат бюджету за умови її запровадження, ґрунтуючись на ефекті від зміни основної ставки по ПДВ, податку на прибуток, ЄСВ, податку на доходи фізичних осіб (по останньому податку пропонується враховувати зміну середньої ставки) на 1 відсотковий пункт.

Економічні наслідки від запровадження концепції податкової реформи пропонується визначати або за рахунок прогнозування результативності окремих напрямів податкового реформування, або шляхом прогнозування загальної результативності впливу запропонованої податкової реформи на економіку. Останнє пропонується здійснювати шляхом визначення, як зміняться значення показників результативності податкової реформи (зміна обсягів реального ВВП в результаті проведення податкової реформи; зміна питомої ваги виробленої продукції галузей реального сектору економіки у ВВП; дефіцит державного бюджету до ВВП; відношення вартості нововведених основних засобів до обсягу капітальних інвестицій; питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової продукції) за умови реалізації запропонованої концепції податкового реформування.

Складність моделювання впливу податкової реформи на стан економіки пояснюється тим фактом, що на показники результативності здійснюють вплив також багато інших факторів, окрім податкових. Тому, для покращення якості отриманих прогнозних моделей пропонується враховувати також вплив інших інструментів фінансової політики, а саме облікову ставку НБУ та видатки Зведеного бюджету. При прогнозуванні результативності податкової реформи на економіку будемо виходити з умови, що грошово-кредитна та бюджетна політики не змінювалися, що дасть змогу дослідити вплив на показники результативності виключно інструментів реалізації податкової реформи.

Результати кореляційного аналізу залежності показників результативності ($P_{\text{ВВП}}$ – зміна обсягів реального ВВП в результаті проведення податкової

реформи; $P_{грсе}$ – зміна питомої ваги виробленої продукції галузей реального сектору економіки у ВВП; $P_{дб}$ – дефіцит державного бюджету до ВВП; $P_{ні}$ – відношення вартості нововведених основних засобів до обсягу капітальних інвестицій; $P_{ріп}$ – питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової продукції) від окремих інструментів податкової реформи та інших інструментів фінансової політики за період 1992-2015 років дозволили визначити основні фактори впливу на ці показники.

Так, зміна реальних обсягів ВВП ($P_{ввп}$) залежить від рівня податкового навантаження (x_1), середньозваженої облікової ставки (x_2) та видатків Зведеного бюджету (x_3). Таким чином, скориставшись можливостями пакету «Анализ данных» програми Excel, а саме команди «Регрессия» отримано наступне рівняння регресії залежності показника результативності податкової реформи від визначених факторів:

$$P_{ввп} = 128,09 - 0,04x_1 - 0,06x_2 - 0,75x_3 \quad (1)$$

Значення множинного коефіцієнту кореляції (0,8412) свідчить про достатньо якісне відображення в моделі залежностей між показниками. На адекватність моделі вказує значення F-критерію Фішера, який в результаті аналізу дорівнює 15,33 при критичному значенні 1,67 (рівень значущості 0,05). Отже, отримане рівняння відповідає вимогам до прогнозних моделей та може бути використано для прогнозування результативності податкової реформи.

Питома вага галузей реального сектора економіки в доданій вартості ВВП ($P_{грсе}$) залежить від таких показників як: рівень податкового навантаження (x_1), обсяг соціальних внесків у ВВП (x_4), обсяг податкових пільг (x_5) та капітальних видатків Зведеного бюджету (x_6) у складі ВВП. Таким чином, отримано наступне рівняння регресії залежності показника результативності податкової реформи від визначених факторів:

$$P_{грсе} = 65,3 - 0,42x_1 - 2,12x_4 + 0,26x_5 + 1,43x_6 \quad (2)$$

Значення множинного коефіцієнту кореляції (0,9471) свідчить про достатньо якісне відображення в моделі залежностей між показниками. На адекватність моделі вказує значення F-критерію Фішера, який в результаті аналізу дорівнює 17,43 при критичному значенні 1,62 (на рівні значущості 0,05). Отже, отримане рівняння відповідає вимогам до прогнозних моделей та може бути використано при прогнозуванні результативності податкової реформи.

Розмір дефіциту Державного бюджету у ВВП ($P_{дб}$) залежить від рівня податкового навантаження (x_1), видатків Зведеного бюджету (x_3) та обсягу соціальних внесків у ВВП (x_4). Таким чином, отримано наступне рівняння регресії залежності показника результативності податкової реформи від визначених факторів:

$$P_{дб} = -9,22 - 1,25x_1 + 1,3x_3 - 0,17x_4 \quad (3)$$

Значення множинного коефіцієнту кореляції (0,85) свідчить про достатньо якісне відображення в моделі залежностей між показниками. На адекватність моделі вказує значення F-критерію Фішера, який в результаті аналізу дорівнює 18,9 при критичному значенні 1,6 (на рівні значущості 0,05). Отже, отримане рівняння відповідає вимогам до прогнозних моделей та може бути використано при прогнозуванні результативності податкової реформи.

Вартість нововведених основних засобів в обсязі капітальних інвестицій (P_i) залежить від рівня податкового навантаження (x_1), середньозваженої облікової ставки (x_2) та обсягу податкових пільг до ВВП (x_5). Таким чином, отримано наступне рівняння регресії залежності показника результативності податкової реформи від визначених факторів:

$$P_{ні} = 89,07 - 0,5 x_1 - 2,0 x_2 + 0,7x_5 \quad (4)$$

Значення множинного коефіцієнту кореляції (0,832) свідчить про достатньо якісне відображення в моделі залежностей між показниками. На

адекватність моделі вказує значення F-критерію Фішера, який в результаті аналізу дорівнює 6,75 при критичному значенні 2,1 (при рівні значущості 0,05). Отже, отримане рівняння відповідає вимогам до прогнозних моделей та може бути використано при прогнозуванні результативності податкової реформи.

Частка реалізації інноваційної продукції в загальному обсязі промислової продукції ($P_{\text{рпн}}$) змінюється під впливом таких факторів, як: рівень податкового навантаження (x_1), обсяг соціальних внесків (x_4) та капітальних видатків Зведеного бюджету (x_6) у складі ВВП. Таким чином, отримано наступне рівняння регресії залежності показника результативності податкової реформи від визначених факторів:

$$P_{\text{рпн}} = 14,84 - 0,01x_1 - 1,01x_4 + 0,72x_6 \quad (5)$$

Значення множинного коефіцієнту кореляції (0,809) свідчить про достатньо якісне відображення в моделі залежностей між показниками. На адекватність моделі вказує значення F-критерію Фішера, який в результаті аналізу дорівнює 5,68 при критичному значенні 2,22 (при рівні значущості 0,05). Отже, отримане рівняння відповідає вимогам до прогнозних моделей та може бути використано при прогнозуванні результативності податкової реформи.

Таким чином, отримано п'ять рівнянь регресії, що дозволяють провести прогнозування результативності податкової реформи щодо її впливу на економіку виходячи з прогнозних значень показників результативності.

На останньому етапі аналізу концепції робиться висновок щодо сприяння податкової реформи забезпеченню результативності щодо її позитивного впливу на економіку.

Запропоновані підходи до аналізу концепцій податкового реформування надають можливість обґрунтувати вибір вектору податкової реформи спираючись на потреби досягнення результативності її впливу для розвитку економіки.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Запропонований підхід передбачає проведення аналізу концепцій податкових реформ за певними етапами, що дозволяє виявити найбільш результативний варіант реформування податкової системи щодо виявлення їх впливу на економіку враховуючи фіскальні наслідки від запровадження запропонованих змін. Це дозволить у подальшому обґрунтовано обирати вибір вектору податкового реформування з урахуванням результативності впливу податкової реформи на економіку країни.

Подальші дослідження будуть здійснюватися у напрямку проведення аналізу новітніх концепцій податкових реформ за запропонованим підходом.

Література.

1. Турбулентность налоговых реформ: монография / С. И. Юрий, А. И. Крисоватий, И. А. Майбуров, Т. В. Кошук. – К.: Знання, 2011. – 382 с.

2. Соколовська А.М. Податкова система держави: теорія та практика становлення: автореф. дис. на здобуття ступення док. екон. наук: спец. 08.04.01 «Фінанси, грошовий обіг і кредит» / А.М.Соколовська. – Київ, 2002. – 35 с.

3. Хомутенко А. В. Стратегічні орієнтири трансформації податкової політики України на шляху до євроінтеграції / А. В. Хомутенко, В. П. Хомутенко // Науковий вісник. Одеський національний економічний університет. Всеукраїнська асоціація молодих науковців. – Науки: економіка, політологія, історія. – 2014. - № 3. – С. 133-145.

4. Райзберг Б.А., Лозовский Л.Ш., Стародубцева Е.Б.. Современный экономический словарь. — 2-е изд., испр. М.: ИНФРА-М. 479 с. 1999. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://dic.academic.ru/contents.nsf/econ_dict/

5. Указ Президент України «Про Стратегію сталого розвитку "Україна - 2020"» від 12.01.2015 № 5/2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>

6. Зверяков М. І. Перспективи формування нової якості економічного зростання / Зверяков М. І. // Фінанси України. – № 9. – 2007. – С. 59-66

7. Концепція реформування податкової системи України від 15 травня 2010 року [Електроний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.profiwins.com.ua/legislation/project/656.html>

8. Концепція реформування податкової системи, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 19 лютого 2007 року № 56-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/56-2007-p>

9. Богатирьова Є. М. Стратегічні орієнтири проведення податкової реформи в Україні в умовах Європейської інтеграції [Електронний ресурс] / Є. М. Богатирьова, В. П. Хомутенко // Електронне фахове видання «Ефективна економіка». – 2015. – №10. – Режим доступу до журналу: <http://www.economy.nauka.com.ua/>

10. Богатирьова Є. М. Механізм реалізації податкової реформи / Є. М. Богатирьова, В. П. Хомутенко // Економіка та держава: міжнародний науково-практичний журнал. – 2015. – № 8. – С. 43–46.

References.